

- Посланица Георгију Схоларију, Исто, 342–344.
- Посланица цариградском Патријарху Јосифу, Исто, стр. 355–357.
- Посланица јеромонаху Теофану, Исто, стр. 358–359. – Беседа пред своју смрт, Исто, стр. 373–376. – Беседа упућена папи Еугену Четвртом на сабору у Ферари, Исто, стр. 41–45.
- Прва беседа о чистицишном огњу, Исто, стр. 60–75.
- Друга беседа о чистицишном огњу, Исто, стр. 118–151.
- Дијалог Марка Ефеског под називом „Латин“, или о додатку у Символу вере, Исто, 177–182.
- Скуп цитата који сведоче да Дух Свети исходи само од Оца, Исто, стр. 193–215.
- Силогичке главе против Латина, Исто, стр. 241–278. – Исповедање вере изложенона сабору са латинима у Флорентији, исто, стр. 279–284.
- Изложење о томе на који је начин примио архијерејско достојанство и објашњење о сабору који је заседао у Флорентији, Исто, стр. 316–321.
- Свети Марко Ефески, Житије, дела, Служба, прев. и прир. М. Станковић, Београд, 2007.
- О Светој Литургији, у, Епископ Атанасије (Јевтић), Божанствена Литургија 2, Београд–Трбиње 2007, 280–288.

ТЕОЛОГИЈА И ФИЛОЗОФИЈА*

Презвитер мр Александар Ђаковац

Волфхарт Паненберг није довољно познат нашој богословској јавности. Колико знамо, ово је до сада први превод неке његове књиге из опуса који броји преко 650 библиографских јединица. Због тога ћемо навести неколико основних података о самом аутору. Волфхарт Паненберг (Wolfgang Pannenberg) је рођен 1928. у Немачкој. Након Другог светског рата започео је студије на Универзитету у Берлину. Такође је студирао на Универзитету у Гетингену (Göttingen) и на

Универзитету у Базелу. Докторирао је на Универзитету у Хилдербергу. У својој дисертацији се бавио проблемом предсертације у делу средњовековног писца Дунс Скотуса (John Duns Scotus). Ова дисертација је објављена 1954. године. Био је ученик Карла Барта (Karl Barth) и Едмунда Шлинка (Edmund Schlink). Иако је као дете био крштен од Лутерана, током читаве младости није имао контаката са Црквом. У младости је имао одређена религиозна искуства која је касније

* Аутор: ВОЛФХАРТ ПАНЕНБЕРГ, издавач: Плато, Београд, 2003.

описивао као „искуства просветљења“. Своја искуства је покушавао да схвати читајући велике философске и религиозне мислиоце. Током читаве своје каријере бавио се односом религије и науке. Такође се бавио и философијом историје и философијом науке. Називан је и „есхатолошким реалистом“.

Његови важнији радови (наведено са преводима на енглески) су: *Anthropology in Theological Perspective*. 1985. trans. Matthew J. O’Connell. Philadelphia: Westminster. *Basic Questions in Theology*. 1971. Philadelphia: Fortress Press. Trans. George H. Kelm of *Grundfragen systematischer Theologie, Gesammelte Aufsätze*. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1967. „The Doctrine of Creation and Modern Science.“ *Zygon* 23 (1988): 3–21. „God’s Presence in History.“ 1981. *Christian Century*. 98:3/11:260–3. *Introduction to Systematic Theology*. 1991. Grand Rapids, Mich.: Eerdmans. *Jesus—God and Man*. Philadelphia: Westminster Press, 1968. Trans. by Lewis L. Wilkins and Duane A. Priebe of *Grundzüge der Christologie*. Göttingen: Göttinger Verlagshaus G. Mohn, 1964. *Metaphysics and the Idea of God*. Trans. by Philip Clayton. Grand Rapids: Eerdmans. *Revelation as History*. 1968. coauthored with Rolf Rendtorff, Trutz Rendtorff, and Ulrich Wilkens. New York: Macmillan. Trans. David Granskow of *Offenbarung als Geschichte*. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1963. *Systematic Theology*. 1991. Vol.1. Grand Rapids: Eerdmans. Trans. Geoffrey Bromiley from *Systematische Theologie*. 1988. Band 1. Göttingen: Vandenhoeck and Ruprecht. *Theology and the Philosophy of Science*. 1976. Philadelphia: Westminster Press. Trans. Francis McDonagh of *Wissenschaftstheorie und Theologie*. Frankfurt a. M.: Suhrkamp, 1973.

Књига која је пред нама представља збирку предавања које је сам аутор прерадио за штампање. Тема односа теологије и философије није код нас у довољној мери обрађена. Не можемо а да не приметимо да код извесног броја наших богослова постоји негативан, чак негаторски став према философији уопште, што, морамо признати, није било својствено Светим Оцима Цркве, чијем дискурсу није била страна примена философских достигнућа њихових и ранијих времена, иако, наравно усклађена – „крштена“ – кроз креативну рецепцију. Пред православним богословима још увек стоји изазов оваквог – креативног – сусрета са савременом (западном) филозофијом.

Дело „Теологија и филозофија“ отвара многе видике и може, у том смислу, послужити веома инспиративно. Паненберг суверено влада философском материјом, што се види на свакој страници. Његов начин излагања је једноставан тако да чак и мање упућени читалац може са лакоћом да прати излагање без обзира на сложеност саме материје. Већа пажња је посвећена *западним* философима и њиховом односу са *западном* теологијом, што је и природно, с обзиром на протестантско наслеђе самог аутора. Књига је, ваља нагласити, писана на сасвим неконфесионални начин. Аутор се строго држи научног принципа објективности, тако да нисмо приметили једностраности и натежања приликом разраде одређених проблема. Утицај теологије на филозофију је врло темељно обрађен док остаје утисак да би се о утицају филозофије на теологију могло још понешто рећи. Посебно су темељно обрађена учења „класичних“ мислилаца као што су Лајбниц, Спиноза,

Кант, Хегел, Шелинг... Студенти теологије зато могу имати велике користи од читања овог дела, пошто им је на једном месту укратко а јасно приказано оно што је по свом значају незаобилазно. Примећујемо да је аутор посветио сразмерно мање места неким философима као што је Хајдегер, док неки мислиоци попут Лакана, Левинаса или Берђајева нису ни споменути. У сваком случају, иако би се о теми философија и теологија имало још доста тога рећи (нарочито ако у разматрање узмемо новију философију као и руску религиозну мисао) ово дело представља диван пример аналитичког приступа којим заслужује да се нађе у библиотеци сваког ко се занима за философско-теолошку проблематику.

На крају, поред речи хвале издавачу због овог подухвата, морамо изнети и неколико „техничких“ примедби. Наиме, иако је превод у суштини јасан и конзи-

стенан, те праћење текста не представља додатни напор (што често код нас није случај), појавиле су се извесне грешке које су при лектури морале да буду исправљене. *Христос* је тако редовно *Христ*, Јеванђелист *Јован* је *Иван*... Неки одомаћени називи светоотачких дела или личности пренесени су на неадекватни начин. Тако су Стромата – „*Тилими*“ Св. Климента, постали „*Теписи*“ (стр. 19). И неки појмови, попут грчког „омоусиос“ (= једносуштан), како је код нас одомаћено читање - транскрибовано је као *хомеузија*, док је „*ипостас*“ транскрибована као „*хипостаза*“ (стр. 38). Реч „Бог“ је недоследно писана час малим час великим словом. Оваквих примедби би било још. Надамо се да ће издавач, приликом приређивања другог издања, исправити ове пропусте. Надамо се и да ће се одредити да ову књигу убудуће штампа ћирилицом, што би представљало допринос очувању нашег националног писма.